

السلامة

تعاونی‌ها، بستر تحقق مشارکت جوامع محلی در حفظ و احیای منابع طبیعی

Coopertatives, The Foundation of
Participation of Local People in
Protection and Rehabilitation
of Natural Resources

By:
Mashallah Rezaee
Gholamreza Hadarbadi

Apr. 2015

سرشناسه	:	رضایی، ماشاءالله، ۱۳۴۶ -
عنوان و نام پدیدآور	:	تعاونیها، بستر تحقق مشارکت جوامع محلی در حفظ و احیای منابع طبیعی / تهیه کنندگان ماشاءالله رضایی، غلامرضا هادربادی.
مشخصات نشر	:	تهران: عصر نوین، ۱۳۹۴.
مشخصات ظاهری	:	۴۶ص.
شابک	:	۳۵۰۰۰ ریال: ۳-۲۹-۷۳۱۵-۶۰۰-۹۷۸
وضعیت فهرست نویسی	:	فیپا
موضوع	:	منابع طبیعی -- ایران -- مدیریت
موضوع	:	تعاونی ها -- ایران
شناسه افزوده	:	هادربادی، غلامرضا، ۱۳۵۲ -
رده بندی کنگره	:	۱۳۹۳ ت ۷/۶۴/۵/HC۴۷۳
رده بندی دیویی	:	۳۳۳/۷۰۹۵۵
شماره کتابشناسی ملی	:	۳۷۲۶۹۸۵

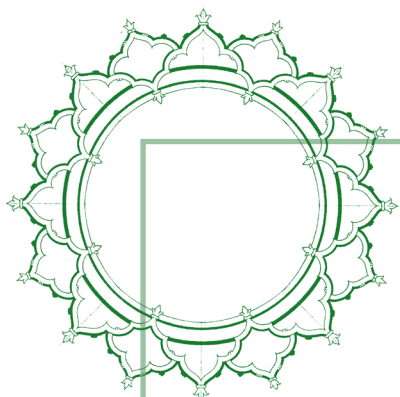
نام کتاب: تعاونی ها بستر تحقق مشارکت جوامع محلی در حفظ و احیای منابع طبیعی
مؤلفان: ماشاءالله رضائی - غلامرضا هادربادی
ویراستار تخصصی: غلامرضا هادربادی
صفحه آرای: رویا سید محسنی - فرهاد گودرزی
تیراژ: ۲۵۰۰ نسخه
چاپ اول: بهار ۱۳۹۴
چاپ و لیتوگرافی: پیمان نواندیش

تمامی حقوق این اثر محفوظ است. تکثیر آن کلاً و جزئاً به هر صورت
(چاپ، فتوکپی، صوت، تصویر و انتشار الکترونیکی) بدون اجازه
مکتوب مؤلف ممنوع است.

ISBN : 978-600-7315-29-3

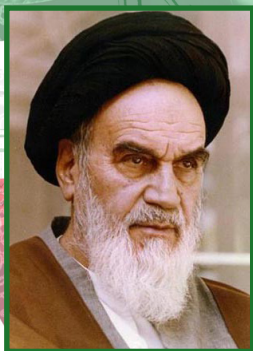
آدرس: تهران، میدان فلسطین، خ ایتالیا، تقاطع طوس، شماره ۲۷، طبقه سوم، واحد ۳
تلفن: ۷ - ۸۸۹۷۰۹۳۱

محتوی این کتاب به جهت استفاده کارشناسان و اعضای شرکت های تعاونی
منابع طبیعی و آبخیزداری و جوامع محلی تهیه و تنظیم گردیده است.

رسول اکرم (ص):

هیچ مسلمانی نیست که درختی را در زمینی بنشاند یا زراعتی را کشت کند و انسان یا پرنده‌ای از آن بخورد، مگر اینکه برای او صدقه‌ای محسوب شود.

امام خمینی (ره):

منابع تجدیدشونده یکی از سرمایه‌های حیاتی این مملکت به
شمار می‌آیند.

مقام معظم رهبری:

فرهنگ منابع طبیعی باید به معارف عمومی تبدیل شود.

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

۱۲	 مقدمه
۱۳	 تعاونی‌ها بستر تحقق مشارکت جوامع محلی در حفظ و احیای منابع طبیعی
۱۴	 مبانی علمی مشارکت در منابع طبیعی و دغدغه‌های جهانی آن
۱۵	 ۱- تعاریف
۱۵	 ۱-۱- تعریف تعاون
۱۶	 ۱-۲- تعریف تعاونی
۱۶	 ۱-۳- تعریف اعضاء
۱۶	 ۲- وظایف تعاونی‌ها
۱۹	 ۳- اصول تعاون
۲۱	 ۴- اهداف تعاونی‌ها
۲۱	 ۵- برخی قوانین و مقررات شرکت‌های تعاونی
۲۲	 ۶- نقش شرکت‌های تعاونی در حفظ و احیای منابع طبیعی
۲۳	 ۷- تعاونی‌های منابع طبیعی در ایران و انواع آن
۳۴	 ۸- مشخصات یک تعاونی موفق منابع طبیعی
۳۵	 ۹- مدیران شرکت‌های تعاونی
۳۷	 ۱۰- شرایط عضویت در تعاونی‌های منابع طبیعی
۳۷	 ۱۱- نحوه تشکیل تعاونی‌های منابع طبیعی
۴۰	 ۱۲- فعالیت‌های انجام گرفته توسط دفتر ترویج و مشارکت مردمی در حوزه تعاون
۴۴	 ۱۳- مسائل و مشکلات موجود در تعاونی‌های منابع طبیعی
۴۵	 پیشنهادات
۴۶	 منابع و مأخذ

مقدمه

منابع طبیعی تجدیدشونده، بستر حیات و مهمترین عامل پایداری در توسعه اقتصادی و اجتماعی بشمار می‌رود. نقش تعیین‌کننده این منابع در برنامه‌های اقتصادی و اجتماعی، فراهم ساختن شرایط زیست‌محیطی و جلوگیری از بروز تغییرات اساسی در اکوسیستم‌های مختلف می‌باشد که در نهایت منجر به ایجاد محیطی امن جهت زیست موجودات زنده از جمله انسان می‌گردد. باید توجه داشت که منابع طبیعی در ایران بیش از ۸۰ درصد از مساحت کل کشور را شامل می‌گردد و معادل ۱۳۶ میلیون هکتار از کشور را در بر می‌گیرد. اهمیت و وسعت منابع طبیعی در ایران ایجاب می‌کند که مدیران منابع طبیعی با نگرش جامع، به این ثروت ملی توجه خاص داشته باشد و برای حفظ، توسعه و بهره‌برداری بهینه از این منابع یک برنامه منسجم تدوین نموده و به مرحله اجرا درآورد.

مشارکت مردم در هر پروژه، ضامن پایداری آن است و این مسئله در موضوع حفاظت و احیای منابع طبیعی اهمیت بیشتری داشته، زیرا مسائل مربوط به منابع طبیعی با زندگی جوامع محلی درآمیخته است و توفیق هر نوع برنامه، نیازمند مشارکت این جوامع خواهد بود. بنابراین نقش مردم در تصمیم‌گیری، برنامه‌ریزی، اجرا، نظارت و ارزشیابی برنامه‌های احیاء و حفاظت اهمیت حیاتی دارد. از این رو نظام مدیریتی مناسب برای حفاظت از این عرصه، مبتنی بر جوامع محلی است که در آن دست اندرکاران سازمان‌های دولتی و گروه‌های غیردولتی و جوامع محلی، ایفای نقش می‌کنند.

تعاون و همکاری ریشه در باورهای اعتقادی و اجتماعی مسلمانان داشته است و خداوند متعال در قرآن کریم (سوره مائده، آیه ۲) ^۱ موضوع تعاون و همکاری در انجام کارهای نیک را به انسان‌ها یادآوری می‌نماید.

در این راستا، تعاون بعنوان یک نظام اقتصادی و اجتماعی مطمئن، مردمی و قدرتمند توانسته در تدوین برنامه‌های توسعه و اجرای آن، سازمان جنگل‌ها و مراتع و آبخیزداری کشور را یاری دهد. منابع طبیعی در قالب تعاون با نام شرکت‌های تعاونی جنگل، مرتع و غیره با مشارکت مردمی و بهره‌برداران واقعی و جنگل‌نشینان در مناطق مختلف کشور شکل گرفته و هریک از این شرکت‌های تعاونی وظایفی از اهداف مهم مدیریت منابع طبیعی را برعهده گرفته و با همکاری و همیاری همه اعضاء شرکت از یکسو و با هدایت و کنترل‌های فنی کارشناسان سازمان جنگل‌ها و مراتع و آبخیزداری کشور از سوی دیگر، وظایف و اهداف خود را دنبال می‌کنند

تعاونی‌ها بستر تحقق مشارکت جوامع محلی در حفظ و احیای منابع طبیعی

مشارکت مردم در بعضی پروژه‌ها، ضامن پایداری آن است و این مسئله در موضوع حفاظت و احیای منابع طبیعی اهمیت بیشتری داشته، زیرا مسائل مربوط به منابع طبیعی با زندگی جوامع محلی در آمیخته است و توفیق هر نوع برنامه، نیازمند مشارکت این جوامع خواهد بود. بنابراین نقش مردم در تصمیم‌گیری، برنامه‌ریزی، اجرا، نظارت و ارزشیابی برنامه‌های احیا و حفاظت اهمیت حیاتی دارد.

تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی از بالا به پایین در تدوین پروژه‌های حفاظت از منابع طبیعی و عدم توجه به توانمندی‌های مردم، شیوه مناسبی برای حفاظت پایدار از این منابع نخواهد بود. چنان‌که دیدگاه حفاظتی تاکید و توسل به نیروهای حفاظتی و محیط‌بانی نه تنها در حفاظت از عرصه‌ها موفق نشده بلکه به نحوی موجب تحریک مردم نیز بوده است. در این بین اهمیت نقش زنان به عنوان نیمی از بهره‌برداران منابع طبیعی بر کسی پوشیده نیست. مطالعه‌ای که توسط کتاک در سال ۱۹۹۱ انجام گرفت، نشان داد که عدم توجه به ملاحظات اجتماعی هزینه‌های بالایی در بر دارد. نتایج این مطالعه بیانگر این است پروژه‌هایی که با واقعیات اجتماعی - اقتصادی مردم محلی سازگار بوده‌اند، نرخ بازده بالاتری (۱۸/۳ درصد) در مقایسه با آنهایی که دارای این سازگاری نبوده‌اند (۸ درصد) داشته‌اند.

۱- «تعاونو علی البر و التقوی»: «در هر کار خیر و تقوا یکدیگر را یاری دهید»

همچنین این تحقیق نشان می‌دهد پروژه‌هایی که گروه‌های ذینفع تنها در مرحله اجرا مشارکت داشته‌اند و توجهی به آورده‌ها و حضور آنان در مراحل آغازین پروژه نشده است موفقیتی نداشته‌اند.

سه سطح مشارکت شامل مشارکت در نیازسنجی و تعیین اولویت طرح‌ها، تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی در اجرای طرح‌ها و پایش و ارزیابی پروژه‌ها می‌باشد (استفانو، ۲۰۱۰). تاکید بر سهمیدن مردم جوامع محلی در الگوهای توسعه در کنفرانس ریو در سال ۱۹۹۲ میلادی در برزیل تحت عنوان «برنامه کار ۲۱» به تصویب رسید که براساس آن کلیه کشورهای شرکت‌کننده برای دستیابی به اهداف زیست محیطی و بهره‌گیری از مشارکت‌های مردمی در سطوح محلی، ملی و منطقه‌ای به توافق رسیدند. تاکید ویژه این دستورالعمل بر توانمندسازی مردم محلی با سازماندهی و تشکیل سازمانهای محلی با هدف توسعه پایدار از عرصه‌های طبیعی توسط مردم و برای مردم است تا ضمن آن به راهکارهای توسعه و بهبود وضعیت معیشتی ذینفعان نیز توجه شود (طراوتی، ۱۳۸۱).

مبانی علمی مشارکت در منابع طبیعی و دغدغه‌های جهانی آن

ضرورت جلب مشارکت جوامع محلی و تشکلهای در فرایند حفظ و احیای منابع طبیعی پایه علمی داشته و بدلائل ذیل امروزه نه یک اختیار بلکه یک الزام است:

۱. دانشمندان معتقدند مشارکت فعال مردم منجر به اخذ تصمیمات منطقی و در نتیجه باعث اثر بخشی نتایج می‌شود. مشارکت، اعتماد عمومی را افزایش، تنش‌ها را کاهش و چالش‌های آینده را با تقویت احساس مالکیت در ذی‌نفعان محدود می‌سازد.

۲. متخصصین مشارکت بر این باورند که جوامع محلی مشکلاتی را می‌بینند که کارشناسان آن را نمی‌بینند و راه‌حلی را برای آنها نمی‌نمایند که متخصصین آن را در نظر نمی‌گیرند.

۳. اطلاعات و آمار بدست آمده از جوامع محلی در رابطه با فرآیند مشارکت، صحت و دقت بیشتری نسبت به آمار و اطلاعات جمع‌آوری شده توسط دستگاههای دولتی داشته و لذا می‌تواند مبنای صحیحی برای برنامه‌ریزی در منابع طبیعی باشد.

۴. در بند ۷ بیانیه کنفرانس استکهلم که در سال ۱۹۷۲ در شهر استکهلم پایتخت سوئد با حضور تعداد زیادی از مقامات و نمایندگان کشورهای جهان برگزار گردید، به نقش و اهمیت مشارکت و پذیرش مسئولیت توسط جوامع و مقامات محلی و ملی در تدوین

سیاست‌های زیست محیطی اشاره شده است.

۵. اجلاس ریو که در سال ۱۹۹۲ با حضور حدود ۱۵۰ کشور دنیا و نمایندگان ۱۵۰۰ سازمان غیردولتی در ریودوژانیروی برزیل برگزار گردید، منجر به صدور بیانیه ای گردید که طبق اصل ۱۰ این بیانیه، بهترین راه برای مقابله با معضلات زیست محیطی مشارکت آحاد مردم و آموزش عمومی است.

۶. نشست «اهداف توسعه هزاره» در سال ۲۰۰۰ در سازمان ملل و با حضور ۱۴۷ نفر از مقامات کشورهای دنیا برگزار گردید. در بند ۸ اهداف این بیانیه، گسترش مشارکت جهانی برای توسعه در هزاره سوم مورد تاکید قرار گرفته است.

۷. در سند چشم انداز ۱۴۰۴ جمهوری اسلامی ایران به موضوع «گسترش و عمق بخشیدن به روحیه تعاون و مشارکت عمومی برای توسعه کشور» اشاره شده است. در سند منابع طبیعی و آب‌خیزداری در افق ۱۴۰۴، یکی از شاخصهای اصلی در خصوص منابع طبیعی، نسبت مشارکت پذیری مردم در حفاظت از منابع طبیعی است که بر اساس پیش بینی صورت گرفته تا پایان سال ۱۴۰۴ این نسبت باید به صددرصد ارتقا یابد.

۱- تعاریف

۱-۱- تعاون: تعاون یعنی همیاری متقابل افراد برای تأمین نیازهای مشترک.

تعاون بطور کلی شرکت چندنفر که بخواهند کاری را که یک نفر به تنهایی نمی‌تواند انجام دهد، مجموعاً و به کمک یکدیگر را گویند. بنابراین موقعی که مثلاً چند بهره‌بردار در موقع انجام کاری دست به دست هم دهند، می‌گویند این عده به کمک هم یک کار دسته‌جمعی را انجام داده‌اند. بنابراین:

عمل دسته جمعی به کمک هم را تعاون گویند

باید توجه داشت که این طرز تعاون فقط یک نوع کمک متقابل اجتماعی ساده است که یکی به دیگری مستقلاً کمک می‌کند. در صورتیکه تعاون به معنایی که قانون شرکت تعاونی تعریف کرده است یک نوع تعاون اقتصادی است.

در هر صورت اعم از اینکه تعاون به صورت ساده یعنی کمک متقابل دسته‌جمعی یا بصورت اقتصادی طبق تعریف قانون تعاونی باشد هر دو نوع دارای نقاط مشترک و اساسی زیر هستند:

۱- هر فرد گروه باید تلاش خود را بکند.

۲- تلاش کلیه افراد گروه باید در یک سمت باشد

نقطه مشترک در تعاون تلاش حداکثری فرد و تلاش کلیه افراد به سوی یک سمت و جهت واحد است

۲-۱- تعریف تعاونی: تعاونی یا شرکت تعاونی یک واحد اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی است که بوسیله گروهی از افراد جامعه که از خدمات آن استفاده می‌کنند تشکیل می‌شود. به تعریفی دیگر:

شرکت تعاونی اجتماع عده‌ای از اشخاص است که با اشتراک مساعی و از طریق با هم کار کردن، در پی تحصیل منافعی هستند که در حالت انفرادی بدست آوردن آن امکان‌پذیر نخواهد بود. تعاون یا شرکت تعاونی در زندگی اقتصادی مانند یک سازمان و یا یک موسسه حقوقی است که برای اعضاء خود می‌تواند کارها و عملیات مختلف را که از عهده فرد فرد آنها ساخته نیست و یا بصورت ناقص انجام می‌شود بطور دسته‌جمعی انجام دهد.

۳-۱- تعریف اعضاء: اعضاء تعاونی به افرادی گفته می‌شود که دور هم جمع شده و جهت کار دسته‌جمعی با هم متحد و مانند اعضاء یک بدن وظایف مشترک و متحد را انجام می‌دهند. توجه شود شرکت تعاونی یک سازمان یا موسسه‌ای نیست که جانشین اعضاء خود باشد بلکه شرکت تعاونی افراد را به دور خود جمع می‌کند تا کار و فعالیت آنها را موثرتر و کم‌زحمت‌تر نماید. باید توجه داشت که ضروری‌ترین عنصر تعاونی‌ها اعضاء فداکار، امانتدار و مطلع می‌باشند.

۲- وظایف تعاونی‌ها در منابع طبیعی

مهمترین وظایف تعاونی‌ها در منابع طبیعی را می‌توان به سه دسته تقسیم کرد:

۱- **وظایف فنی:** این وظایف عبارتند از:

- الف - حفظ و احیاء منابع ملی کشور اعم از آب، خاک، جنگل، مرتع و غیره
- ب - استفاده از روش‌های علمی حفاظت و بهره‌برداری از منابع طبیعی

نشست اعضای تشکل محلی - خراسان جنوبی - ۱۳۸۳

۲- وظایف اقتصادی: این وظایف عبارتند از:

- متمرکز کردن سرمایه‌های کوچک افراد و توانمندسازی این سرمایه‌ها برای اجرای برنامه‌های بزرگتر
- به‌کارگیری صحیح و منطقی سرمایه‌ها و نیروی انسانی پراکنده و بهره‌وری مطلوب از آنها
- کاهش هزینه‌های تولید، افزایش بهره‌وری و تولید محصولات فرعی با ارزش افزوده بالاتر
- افزایش بازده فعالیت‌های اقتصادی از نظر کمی و کیفی
- ایجاد رابطه معقول و قانونی بین عملکرد تعاونی‌ها و اهداف برنامه‌های کلان (توسعه) دولت

۳- وظایف اجتماعی:

این وظایف عبارتند از:

- نظم و ساماندهی به فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی اعضای تعاونی

- هماهنگی با اهداف دولت در زمینه‌های تولید، صادرات، واردات، تبدیل، فرآوری و امور بازرگانی

تعاونی‌ها:

دسته‌ای از افراد اجتماع می‌باشند که با کمک و اشتراک مساعی، بهترین کارها، اقدامات، عملیات و خدمات مورد نیاز یکدیگر را انجام می‌دهند.

بنابراین شرکت‌های تعاونی وسیله‌ای برای تحقق سه هدف می‌باشند:

- ۱- هدف اقتصادی: یعنی اجرای فعالیتی که سود تعاونی را در پی داشته باشد.
- ۲- هدف اجتماعی: یعنی بالا بردن توان فنی افراد
- ۳- هدف فنی: یعنی اجرای فعالیت‌های پیش‌بینی شده بر اساس اصول فنی

آموزش اعضای تعاونی (جنگل پسته) - خراسان رضوی ۱۳۹۱

۳- اصول تعاون

تعاون بدلیل مردمی بودن و اجرایی بودن اهداف آن بر روی پایه‌هایی استوار و محکم بنا شده است که این پایه‌ها را اصول تعاون می‌نامند. این اصول عبارتند از:

۳-۱- اصل اختیار و آزادی در عضو شدن: هر فرد بایستی در پیوستن به تعاونی و یا گسستن از آن آزاد باشد و بدون تبعیضات مذهبی، سیاسی، نژادی و اجتماعی بتواند در شرکت تعاونی عضو گردد.

۳-۲- اصل کنترل آزادانه توسط اعضا: در شرکت تعاونی هر عضو فقط یک رأی دارد و برخلاف سایر شرکتها، که عامل قدرت، در سرمایه‌گذاری بیشتر و یا سایر موقعیت‌های دولتی و اجتماعی است، در شرکت‌های تعاونی از نظر رأی همه اعضا مساوی و حق یک رأی دارند و اعضا با رأی خود، افراد مورد اعتماد و توانمند را برای مدیریت و کنترل شرکت انتخاب می‌کنند و هریک از اعضا، خود نیز مجاز به کنترل می‌باشند و بدین

ترتیب، نظارت مجاز اعضاء صورت می‌گیرد.

۳-۳- اصل محدودیت سرمایه: با هدف توزیع عادلانه درآمدها و امکانات میزان سهام یک عضو نباید از یک هفتم کل سرمایه تجاوز نماید.

۳-۴- اصل مازاد برگشتی: در این اصل، شرکت تعاونی پس از تقسیم سود سهامداران به نسبت سرمایه آنان و براساس بالاترین نرخ کارمزد سالانه سپرده‌های ثابت در بانکهای کشور، مازاد سود ویژه به نسبت میزان و حجم معاملات هر عضو با شرکت، بنام مازاد برگشتی را به عضو پرداخت می‌نماید.

۳-۵- اصل آموزش و اطلاع‌رسانی: شرکت‌های تعاونی علاوه بر اینکه یک نهاد اقتصادی بشمار می‌روند، یک نهاد اجتماعی و فرهنگی نیز می‌باشند. به همین دلیل شرکت تعاونی کانون پرورش و تعلیم و تربیت اعضاء و خانواده آنان در زمینه‌های مختلف علمی، مذهبی، اقتصادی، اجتماعی و غیره می‌باشد و می‌تواند آموزش‌های لازم را ارائه نماید. همچنین شرکت‌های تعاونی کلیه فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی خود در منطقه را جهت بهره‌وری مطلوب و استفاده سایر تعاونی‌ها و بخش‌های دیگر کشور از طریق اتحادیه‌های مربوط در اختیار دیگران قرار می‌دهند.

۳-۶- اصل توسعه و همکاری بین تعاونی‌ها: توسعه و گسترش کمی و کیفی تعاونی‌ها یکی از اهداف مهم نهضت تعاون بشمار می‌رود که در ابعاد مختلف اقتصادی باید این توسعه صورت گیرد. مهم‌تر از آن، همکاری مستمر و دائمی شرکت‌های تعاونی با یکدیگر است و برای رسیدن به این منظور، اتحادیه‌های تعاونی و تشکیل این اتحادیه‌ها با عضویت شرکتهای پیش‌بینی شده است.

۳-۷- اصل خودگردانی و عدم وابستگی: برای دوام و بقای شرکت‌های تعاونی و عدم وابستگی آنها به بخشهای دولتی یا خصوصی، طبق اساسنامه شرکتهای پیش‌بینی شده که کلیه افراد تصمیم‌گیرنده و گرداننده در شرکت توسط اعضاء یا نمایندگان آنان انتخاب شوند. بطوریکه مجمع عمومی شرکت‌های تعاونی، هیئت مدیره و بازرسان شرکت که توسط اعضاء انتخاب می‌شوند ارکان تصمیم‌گیرنده شرکت‌های تعاونی محسوب می‌گردند.

۴-اهداف تعاونی‌ها

- اهداف تعاونی‌ها بطور خلاصه بشرح زیر می‌باشند:
- ایجاد اشتغال در بخشهای اقتصادی کشور (کشاورزی، صنعت و خدمات).
- کاهش مهاجرت‌های بی‌رویه
- تلاش برای بهبود اقتصاد اعضاء خود
- کمک به حفظ و احیای منابع طبیعی و محیط زیست
- افزایش تولید ناخالص ملی
- کاهش تصدیهای دولتی در بخشهای اقتصادی و اجتماعی
- مشارکت دادن مردم در فعالیتهای تعاونی
- کمک به افزایش صادرات غیرنفتی
- ارتقاء سطح کیفی تولیدات و بهبود روشهای تبدیل و بسته‌بندی
- حذف واسطه‌ها و دلالان بین تولیدکننده و مصرف‌کننده
- کمک به توسعه، عمران و آبادانی در مناطق روستایی و محروم کشور
- اجرای عدالت اجتماعی در جامعه
- کمک به تحقق توسعه پایدار

۵- برخی از قوانین و مقررات شرکتهای تعاونی

- شرکت تعاونی از سه رکن تشکیل می‌شود: مجمع عمومی، هیأت مدیره و بازرس
- شرکت تعاونی از اشخاص حقیقی و یا حقوقی تشکیل می‌شود.
- تعداد اعضاء تعاونی نباید از ۷ نفر کمتر باشد.
- مجمع عمومی عالی‌ترین مرجع اراده جمعی اعضاء برای اداره امور شرکت است.
- سرمایه شرکت تعاونی نامحدود، سهام آن با نام و مسئولیت هر عضو محدود به میزان سهمی است که از سرمایه شرکت خریداری کرده یا تعهد نموده است.
- انتقال سهام به غیر عضو شرکت مجاز نمی‌باشد.
- شرکت تعاونی طبق تصمیم مجمع عمومی موسس تشکیل و اساسنامه شرکت با اکثریت حداقل یک سوم اعضاء حاضر در جلسه تصویب شود.
- اساسنامه شرکت باید طبق قانون شرکتهای تعاونی تدوین و به ثبت برسد.
- اداره امور شرکت طبق اساسنامه به عهده هیئت مدیره که حداقل از سه نفر ترکیب

می‌شود خواهد بود.

- هیئت مدیره و بازرسان شرکت مسوول نظارت بر اجرای قانون و ضوابط اساسنامه هستند.

۶- نقش شرکت‌های تعاونی در حفظ و احیای منابع طبیعی

در قوانین جاری کشور، برای حفظ و نگهداری از منابع طبیعی و محیط زیست، به سازمان‌ها، نهادهای دولتی، خصوصی و تعاونی و حتی به افراد جامعه تأکید و گاهی تکلیف شده است. بر همین اساس، شرکت‌های تعاونی معمولاً این وظیفه مهم را در دستور کار خود قرار می‌دهند و علاوه بر آن در اساسنامه شرکت‌های تعاونی منابع طبیعی، نحوه استفاده صحیح از منابع طبیعی و چگونگی احیای مجدد و مراقبت‌های ویژه از این منابع مشخص شده است.

با تشکیل شرکت‌های تعاونی منابع طبیعی نتایج زیر حاصل می‌گردد:

- بهره‌برداران واقعی از جنگل و مرتع یعنی جنگل‌نشینان و دامداران بومی مشخص و نسبت به عضوگیری آنها اقدام می‌شود. این انتخاب که در حقیقت یکی از شرایط عضویت در این شرکت تعاونی می‌باشد سبب افزایش دلبستگی و علاقمندی افراد بهره‌بردار از منابع طبیعی گردیده و قطعاً این علاقمندی در حفظ و احیاء پایدار منابع طبیعی مؤثر می‌باشد.

- شرکت‌های تعاونی جنگل و مرتع تحت نظارت و راهنمایی سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور و با استفاده از حمایت‌های دولتی طبق اساسنامه و مقررات موجود می‌توانند براساس قوانین بخش منابع طبیعی و برنامه زمان‌بندی و منطقه‌ای سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور از منابع طبیعی منطقه خود به نحو مطلوب حفاظت و بهره‌برداری نمایند.

- انجام عملیات مختلف برای اجرای طرح‌ها (بهره‌برداری، حفاظت و احیاء) و اشتغال‌زائی برای اعضای تعاونی.

- شرکت تعاونی می‌تواند صنایع مرتبط با جنگل مانند کارخانجات چوب‌بری، نئوپان‌سازی، کاغذسازی و امثالهم و کارگاه‌ها و مراکز دامپروری، صنایع تبدیل شیر، پشم‌ریسی، چرم‌سازی، صنایع تبدیلی و بسته‌بندی گوشت و فرآورده‌های لبنی و امثالهم را ایجاد نماید.

- شرکت‌های تعاونی منابع طبیعی ضمن هماهنگی با برنامه‌های محلی، منطقه‌ای و توسعه ملی دولت در کاهش فرسایش و تخریب جنگل و مرتع نقش دارند.

- شرکت‌های تعاونی ضمن همکاری در کاشت گونه‌های جنگلی و مرتعی مناسب با شرایط

- اقلیمی منطقه در نگهداری آنها نیز موثرند.
- شرکت‌های تعاونی مرتع‌داری برای اعضاء کوچ رو خود امکانات لازم جابجایی دام‌هایشان را در فصول ییلاق و قشلاق آماده می‌نماید.
- در صورت اجرای برنامه‌ها و اهداف تعاونی‌های منابع طبیعی، تحول و پویایی در توسعه منطقه بوجود می‌آید که در این حالت نقش تعاونی‌ها در حفظ و احیاء منابع طبیعی به عنوان بستر توسعه پایدار و دگرگونی در وضع اقتصادی و اجتماعی مردم و اعضاء آن ملموس می‌گردد.
- شرکت‌های تعاونی منابع طبیعی با بسیج سرمایه‌های فکری و مالی اعضاء و نیز ارتقای دانش و مهارت آنها، زمینه ایجاد مشاغل جایگزین دامداری را به وجود آورده و به این وسیله فشار دام بر جنگل‌ها و مراتع کاهش می‌یابد.
- شرکت‌های تعاونی منابع طبیعی تلاش می‌نمایند تا جنگل و مرتع تحت پوشش تعاونی را به حداکثر تولید و ظرفیت برسانند.
- شرکت تعاونی می‌تواند با برگزاری دوره‌های آموزشی، انجام بازدیدهای میدانی و نیز ایجاد صندوق‌های خرد اعتباری زمینه توانمندسازی اعضاء را فراهم نماید.

۷- تعاونی‌های منابع طبیعی در ایران و انواع آن

۷-۱- تعاونی‌های مرتعداری:

مراتع از منابع خدادادی است که اهمیت آن علاوه بر حفاظت از منابع آب و خاک شامل تولید علوفه، تولید فرآورده‌های دارویی، صنعتی و خوراکی، کمک به استحصال آب و افزایش سطح آبهای زیرزمینی، تلطیف هوا، حفظ حیات وحش و بهبود محیط زیست می‌باشد. در حال حاضر سطحی معادل ۸۴/۸ میلیون هکتار از مساحت کل منابع طبیعی ایران را مراتع تشکیل می‌دهند که توان تولید حدود ۲۱/۴ میلیون تن علوفه خشک دارد. شرکت‌های تعاونی مرتعداری به عنوان راه‌حلی برای مدیریت مراتع کشور و حل مشکلات اقتصادی، اجتماعی مرتعداران ایجاد شده‌اند.

اولین شرکت تعاونی مرتعداری در سال ۱۳۶۱ در استان همدان تشکیل گردید و در حال حاضر ۴۱۰ تعاونی فعال در سطح کشور با ۲۰۱۶۴ نفر عضو، سطحی معادل ۱۳۷۸۰۱۹ هکتار از عرصه‌های مراتع کشور را اداره می‌نمایند.

قرق مرتع توسط اعضای تعاونی - زنجان - شهرستان ماهنشان - ۱۳۹۱

۷-۲- جنگل‌های ایران و تعاونی‌های جنگل:

جنگل‌های ایران با مساحت ۱۴/۳ میلیون هکتار از نظر اقلیمی و جغرافیایی به پنج ناحیه رویشی تقسیم می‌گردد:

۱- **جنگل‌های مرطوب شمال کشور (هیرکانی یا خزری):** کل جنگل‌های شمال کشور به این ناحیه رویشی تعلق دارد و سطحی حدود ۱/۹ میلیون هکتار را شامل می‌گردد.

۲- **جنگل‌های نیمه مرطوب (ناحیه رویشی ارسباران):** این ناحیه رویشی با مساحت ۰/۲ میلیون هکتار در شمال غرب کشور قرار دارد و بعلاوه تنوع گونه عرصه‌های نسبتاً وسیعی از آن بعنوان ذخیره ژنتیکی بین‌المللی شناخته شده است.

تولید نهال توسط اعضای تعاونی - خراسان شمالی - شهرستان بجنورد - ۱۳۹۱

۳- جنگل‌های نیمه خشک (ناحیه رویشی زاگرس): این ناحیه رویشی، جنگل‌های واقع در رشته کوه زاگرس را در بر می‌گیرد. این جنگل‌ها با مساحت تقریبی ۶ میلیون هکتار در واقع کلکسیون از گونه‌های درختی و درختچه‌ای و عمدتاً بلوط می‌باشند.

۴- جنگل‌های خشک (ناحیه رویشی ایران - تورانی): این ناحیه رویشی با مساحت ۴/۱ میلیون هکتار مناطق مرکزی، نیم‌رخ جنوبی البرز، شمال شرق و جنوب شرقی کشور را شامل می‌شود. به دلیل وسعت زیاد دارای گونه‌های گیاهی متنوع عمدتاً چندساله و خاردار می‌باشند.

۵- جنگل‌های خشک گرمسیری (ناحیه رویشی خلیج فارس - عمانی): این ناحیه رویشی دارای مساحتی حدود ۲/۱۳ میلیون هکتار در جنوب ایران و در قسمت‌های جنوبی سلسله جبال زاگرس و نوار ساحلی خلیج فارس و دریای عمان بصورت نواری از غرب تا شرق گسترده می‌باشد. (خلدبرین، ۱۳۷۷)

شرکت‌های تعاونی جنگل با هدف کاهش تخریب جنگل و کمک به حل مشکلات اقتصادی - اجتماعی جنگل‌نشینان تشکیل شده‌اند. اولین تعاونی جنگل در سال ۱۳۶۵ در امامزاده ابراهیم در استان گیلان با ۱۶۸۱ خانوار عضو و در سطح ۲۶۲۲۲ هکتار جنگل تأسیس شد. در حال حاضر ۱۶ شرکت تعاونی جنگل فعال در کشور با ۵۰۳۸ نفر عضو و در سطحی حدود ۱۴۱۱۹۷ هکتار از اراضی جنگلی فعالیت دارند. لازم به ذکر است که علاوه بر تعاونی‌های جنگلداری شمال کشور حدود ۳۳ شرکت تعاونی جنگل نشین با وسعت ۷۶۳۲۴ هکتار نیز در خارج از شمال کشور در حال فعالیت می‌باشند.

چاله کنی و احیای جنگل توسط اعضای تعاونی - چهارمحال و بختیاری - منطقه کیار - ۱۳۹۱

۷-۳- تعاونی‌های زراعت چوب (صنوبرکاری):

توسعه یافتگی و تنوع فرآورده‌های چوبی، موجب افزایش مصرف فرآورده‌های چوبی در ایران گردیده و افزایش جمعیت و تقاضا، کمبود چوب را نیز روزافزون نموده است. از طرفی

دیگر ملاحظات زیست محیطی و لزوم حفظ ذخائر جنگلی، برداشت از جنگل را صرفاً برای استفاده از مواد خام چوب محدود نموده و لاجرم نیازهای مصرفی کشور یا بایستی از طریق واردات و یا از طریق زراعت چوب تأمین گردد. در این راستا تعاونی‌های زراعت چوب (صنوبرکاری) با اهداف زیر تشکیل و یا در حال تشکیل می‌باشند:

- کاستن از فشار بی‌رویه وارده به عرصه‌های جنگلی برای تأمین چوب
- توسعه درختکاری و ایجاد فضای سبز در کشور
- کمک به تأمین نیازهای چوبی کشور باتوجه به روند رو به تزاید مصارف آن
- ایجاد فرصت‌های شغلی
- ارتقاء سطح معیشت و درآمد زارعین
- کمک به حفاظت و صیانت پایدار از جنگل‌های طبیعی کشور از طریق کاشت و احیای مجدد جنگل‌ها

در این بخش تاکنون ۲ تعاونی با ۹۶۲ نفر عضو در ۲ استان کشور تشکیل گردیده و سطحی حدود ۱۰۸ هکتار از عرصه‌های منابع طبیعی کشور تحت پوشش شرکت‌های مذکور اداره می‌شوند.

صنوبرکاری توسط اعضای تعاونی - زنجان - شهرستان ابهر - ۱۳۹۱

۷-۴- تعاونی‌های بهره‌برداری از محصولات فرعی جنگل و مرتع:

جنگل‌ها و مراتع ایران عرصه تولید گیاهان دارویی و همچنین یکی از تأمین‌کننده‌های اصلی مواد دارویی و صنعتی جهت مصرف در داخل و همچنین امر صادرات می‌باشد. بنابراین برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری در این بخش علاوه بر اشتغال‌زائی، منبع ارزآوری مهمی برای کشور به شمار می‌رود.

شرکت‌های تعاونی بهره‌برداری از محصولات فرعی با هدف بهره‌برداری بهینه از محصولات فرعی و حفظ و احیاء منابع طبیعی ایجاد شده است.

کمک به بازاریابی محصولات در داخل و خارج از کشور، جلب مشارکت بهره‌برداران، فراوری و بسته‌بندی محصولات و نهایتاً ایجاد ارزش افزوده از دیگر اهداف این تعاونی‌ها به شمار می‌رود. در این بخش در حال حاضر حدود ۱۰۹ تعاونی با ۱۸۷۰۱ نفر عضو در ۱۱ استان کشور تشکیل گردیده و سطحی معادل ۵۳۶۴۱۳ هکتار از عرصه‌های منابع طبیعی کشور تحت پوشش این شرکتها اداره می‌شوند.

ایجاد ذخیره‌گاه جنگلی توسط اعضای تعاونی - چهارمحال و بختیاری - منطقه سبزکوه - ۱۳۹۰

۷-۵- تعاونی‌های مدیریت منابع جنگلی:

اساس کار تعاونی‌های مدیریت منابع جنگلی، حفاظت از عرصه‌های تولیدی (جنگل و مرتع) با نظارت مستقیم کارشناسان ادارات کل منابع طبیعی و آبخیزداری می‌باشد. این تشکله‌ها توانسته‌اند با مراقبت از عرصه‌ها، قرق و رعایت تعادل دام و مرتع و جنگل با همکاری اعضاء توفیقات لازم را در امر تولید نهال، بذرکاری، توسعه درختکاری، غنی‌سازی، کشت تلفیقی و حفظ ذخائر ژنتیکی بدست آورند. در این بخش در حال حاضر حدود ۴۳ تعاونی فعال با ۱۶۷۳ نفر عضو در ۶ استان کشور تشکیل گردیده و حدود ۱۱۴۲۰۷ هکتار از عرصه‌های منابع طبیعی کشور تحت پوشش این شرکت‌های تعاونی اداره می‌شود.

۷-۶- تعاونی‌های بیابانزدایی:

حدود ۳۲/۵ میلیون هکتار از وسعت کشورمان را اراضی بیابانی و کویری تشکیل می‌دهد. از این مساحت حدود ۵ میلیون هکتار را شنزارهای فعال و نیمه‌فعال تشکیل می‌دهند که جابجایی این شنزارها در اثر طوفان‌های ادواری لطمات شدیدی به مراکز زیستی و اقتصادی کشور وارد می‌نماید. شرکت‌های تعاونی بیابانزدایی در سراسر کشور با اهداف کنترل روند بیابانزدایی، استفاده بهینه از منابع آب و خاک، بازسازی اکوسیستم‌های تخریب شده، فراهم نمودن زمینه‌های لازم برای ایجاد اشتغال و نهایتاً بهبود وضعیت معیشتی ساکنین این مناطق تشکیل گردیده است. در این بخش در حال حاضر ۳ تعاونی با ۱۶۹ نفر عضو در استانهای فارس و خراسان رضوی تشکیل گردیده و حدود ۸۴۷۲ هکتار از عرصه‌های منابع طبیعی آن استانها تحت پوشش این شرکت‌های تعاونی اداره می‌شوند.

آتریپلکس کاری توسط اعضای تعاونی - خراسان شمالی - شهرستان اسفراین - سال ۱۳۹۱

۷-۷- تعاونی‌های آبخیزداری:

علم و هنر مدیریت و بهره‌برداری جامع و یکپارچه از منابع حوزه‌های آبخیز اعم از طبیعی، کشاورزی، اقتصادی و نیروی انسانی بدون ایجاد اثرات منفی در منابع آب و خاک را آبخیزداری گویند.

شرکت‌های تعاونی آبخیزداری با هدف حفظ آب و خاک، تثبیت و رونق تولید و بهره‌وری در کشاورزی و منابع طبیعی و به حداقل رساندن تخریب اکولوژیک و معرفی و گشودن دریچه‌های جدیدتر برای به کار گیری آبخیزنشینان تشکیل شده‌اند. در این بخش در حال حاضر حدود ۴۸ تعاونی با ۵۷۷۶ عضو در ۱۷ استان کشور سطحی حدود ۱۰۶۳۷۷ هکتار از حوزه‌های آبخیز را اداره می‌کنند.

عملیات آبخیزداری توسط اعضای تعاونی - خراسان شمالی - شهرستان بجنورد - ۱۳۹۱

۷-۸- تعاونی‌های کشت گیاهان دارویی:

گیاهان دارویی جزو ذخایر و منابع طبیعی هستند و بسیاری از کشورهای کم یا زیاد از این منبع برخوردارند که نوع، تعداد و تنوع گونه‌های گیاهی براساس شرایط اقلیمی و موقعیت جغرافیائی هر منطقه متفاوت است. متأسفانه سودآوری‌های کلان اقتصادی و تجارت غیرقانونی گیاهان دارویی، مشکلات و مسائل ناگواری را برای این منابع بوجود آورده و نسل گونه‌های گیاهی را با خطر انقراض مواجه ساخته است. چرا که بخش

عظیمی از این تجارت مربوط به گونه‌های گیاهان داروئی است که بعضاً با روش‌های نادرست از طبیعت جمع‌آوری و علاوه بر این که به انقراض نسل گونه‌های می‌انجامد تنوع زیستی منطقه و جهان را نیز با خطر نابودی مواجه می‌سازد. استفاده مطلوب، منطقی و بهینه از این منابع که به لحاظ فناوری، بسیار کم‌هزینه‌تر و ساده‌تر از صنایع داروئی شیمیایی است، می‌تواند ضمن تأمین بخشی از نیازهای عمده بهداشتی و درمانی جامعه از خروج ارز از کشور جلوگیری و مانع گسترش وابستگی به بیگانگان شود. بنابراین با اتخاذ سیاست‌ها و راهکارهای مناسب و مبتنی بر یک شناخت واقع‌گرایانه از وضعیت موجود این منابع و کاربرد روش‌های علمی و صحیح در تمام ابعاد اعم از کاشت، داشت و برداشت و بهره‌برداری بهینه از طبیعت و کشت مکانیزه می‌توان به درکی واقعی و اصولی درخصوص نقش و بازدهی گیاهان داروئی در جوامع روبه رشد همچون ایران رسید و علاوه بر حفظ و حراست از این سرمایه‌های ملی به شکوفائی و توسعه پایدار نیز دست یابیم. (دفتر امور منابع جنگلی - ۱۳۸۸). در این بخش در حال حاضر ۶ تعاونی با ۳۱۵ نفر عضو و سطحی حدود ۲۰۷۷۹ هکتار از عرصه‌های منابع طبیعی تحت پوشش این شرکت‌های تعاونی اداره می‌شوند.

کاشت گیاهان داروئی (کرفس کوهی) توسط اعضای تعاونی - چهارمحال بختیاری - منطقه کیار - ۱۳۹۱

آمار و اطلاعات تعاونی‌های منابع طبیعی و آبخیزداری کشور تا مهر سال ۱۳۹۳

ردیف	زمینه فعالیت (عنوان تعاونی)	تأسیس شده تا سال ۹۳ (فعال)	تعداد اعضا	مساحت طرح (هکتار)	تعاونیهای غیرفعال و منحل شده	دستگاه ثبت کننده
۱	منابع طبیعی و آبخیزداری (چندمنظوره)	۱۰۵	۲۲۷۴۶	۱۶۴۰۳۱۰	۲۳ مورد	
۲	جنگلهای شمال کشور	۱۶	۵۰۳۸	۱۴۱۱۹۷	۳ مورد	۷۷۸ مورد با قوانین و مقررات وزارت تعاون و ۷۲ مورد با مقررات سازمان تعاون روستایی اداره شده و مجوز لازم را اخذ نموده اند.
	جنگلهای خارج از شمال	۳۳	۵۳۴۶	۷۶۳۲۴	۸ مورد	
۳	مرتفع	۴۱۰	۲۰۱۶۴	۱۳۷۸۰۱۹	۷۷ مورد	
۴	مدیریت منابع جنگلی	۳۶	۱۶۷۳	۲۶۱۸۹	۵۹ مورد	
۵	بهربرداری از محصولات فرعی جنگل و مرتع	۱۰۹	۱۸۷۰۱	۵۳۶۴۱۳	۱۲ مورد	
۶	کشت گیاهان دارویی	۶	۳۱۵	۲۰۷۷۹	۴ مورد	
۷	آبخیزداری	۴۸	۵۷۷۶	۱۰۶۳۷۷	۱۵ مورد	
۸	تولید نهال	۱	۷	۱۰	—	
۹	زراعت چوب	۲	۹۶۲	۱۰۸	—	
۱۰	بیابانزدایی	۳	۱۶۹	۸۴۷۲	۶ مورد	
جمع کل		۷۷۱	۸۰۹۱۰ نفر	۳۹۴۴۱۷۵ هکتار	۲۴۷ مورد	

اتحادیه تعاونی‌های منابع طبیعی:

قدر مسلم یک اتحادیه می‌تواند به عنوان ابزاری مناسب در انعکاس مسائل و مشکلات عمومی تعاونی به مجامع تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی عمل نماید. همچنین اتحادیه می‌تواند در راستای توسعه و گسترش کمی و کیفی تعاونی‌ها و همکاری مستمر و دائمی آنها با یکدیگر و با هدف انسجام دادن به فعالیت‌های تعاونی‌ها به عنوان یک هماهنگ کننده و رابط و پل ارتباطی میان تعاونی‌ها و مسئولین ذیربط و سایر نهادهای مرتبط با آن و اخذ حمایت‌های فنی، مالی، خدماتی و حقوقی ایفاء نقش نماید.

در این خصوص اولین اتحادیه تعاونی‌های مرتعداری در سال ۱۳۸۲ در استان گلستان شهرستان گنبد تشکیل گردید در این اتحادیه ۲۹ شرکت تعاونی با مساحت ۱۷۱۲۲۸ هکتار و ۱۳۱۵ نفر عضو فعالیت دارند.

آمار و اطلاعات اتحادیه تعاونی‌های منابع طبیعی و آبخیزداری استانی تشکیل شده تا مهر ماه سال ۱۳۹۳:

۱- اتحادیه تعاونی‌های منابع طبیعی استان گلستان با ۲۹ شرکت تعاونی مرتعداری

۲- اتحادیه تعاونی‌های منابع طبیعی استان خوزستان با ۷ شرکت تعاونی مدیریت منابع جنگلی

نشست اعضای اتحادیه تعاونی‌های مرتعداری - گلستان - شهرستان گنبد - ۱۳۹۰

۳- اتحادیه تعاونی‌های منابع طبیعی استان کرمانشاه با ۲۵ شرکت تعاونی مرتعداری
 ۴- اتحادیه تعاونی‌های منابع طبیعی استان خراسان شمالی با ۱۰ شرکت تعاونی مرتعداری
 ۵- اتحادیه تعاونی‌های منابع طبیعی استان اصفهان با ۲۹ شرکت تعاونی منابع طبیعی و آبخیزداری

۶- اتحادیه تعاونی‌های منابع طبیعی استان مازندران با ۱۰ شرکت تعاونی مرتعداری
 ۷- اتحادیه تعاونی‌های منابع طبیعی استان فارس با ۷ شرکت تعاونی منابع طبیعی
 ۸- اتحادیه تعاونی‌های منابع طبیعی استان گیلان با ۱۷ شرکت تعاونی منابع طبیعی
 ۹- اتحادیه منابع طبیعی استان هرمزگان با ۷ شرکت تعاونی منابع طبیعی
 لازم به ذکر است ۳ مورد اتحادیه تعاونی‌های منابع طبیعی و آبخیزداری در استانهای یزد،

کردستان، چهارمحال و بختیاری در شرف به ثبت رسیدن می‌باشند و در سال ۱۳۹۴ تشکیل شده و فعال می‌گردند.

۸- مشخصات یک تعاونی موفق منابع طبیعی

یک شرکت تعاونی منابع طبیعی زمانی می‌تواند موفق باشد که دارای مزیت‌های زیر بوده و آن را رعایت نماید:

- در زمان تأسیس شرکت، اعضای شرکت با داشتن شرایط کامل عضویت که در اساسنامه پیش بینی شده است، پذیرفته شوند.
- انتخابات هیئت مدیره و بازرسان به دور از سلیق و گرایش‌های قومی، مذهبی و سیاسی بر اساس نیاز واقعی شرکت به مدیریت افراد آگاه و مدبر باشد.
- مدیرعامل شرکت یکی از عوامل مهم موفقیت محسوب می‌شود. انتخاب مدیرعامل توسط هیئت مدیره باید با بررسی همه جانبه از نظر علمی، اجتماعی، توانایی جسمی، تعهد و توان مدیریت صورت پذیرد.
- از ابتدای تشکیل شرکت تعاونی، برنامه‌های اجرایی یکساله تعاونی با رعایت حجم فعالیت

- زمان اجرا، اعتبار مورد نیاز و مسئول پیگیری، تدوین و توسط مجمع عمومی به تصویب برسد.
- هماهنگی علمی، فنی و اداری مدیران شرکت تعاونی با ادارات کل منابع طبیعی و آبخیزداری جهت اجرای طرح‌های مصوب بوجود آید.
- انجام آموزش‌های لازم و کافی بطور مستمر به اعضای هیئت مدیره، مدیرعامل، بازرسان و اعضای شرکت در دستور کار قرار گیرد.
- هماهنگی مسئولین شرکت با ادارات تعاون جهت رفع مشکلات ثبتی، حقوقی و مسائل تعاونی
- تشکیل منظم و مستمر جلسات هیئت مدیره و بررسی و تصمیم‌گیری در مورد مسائل و مشکلات شرکت
- پیش بینی بودجه سالانه شرکت با لحاظ عملکرد سال گذشته و واقعیات موجود و طرح و برنامه‌های سال آینده و تصویب بودجه در مجمع عمومی
- تشکیل به موقع مجامع عمومی شرکت طبق اساسنامه توسط هیئت مدیره با شرکت کلیه اعضا
- ایجاد سیستم مالی منظم و ثبت کلیه عملیات مالی در دفاتر قانونی شرکت
- استخراج بموقع بیلان سالانه و تصویب آن در مجمع عمومی
- ایجاد ارتباط و همکاری و مشاوره با سایر شرکت‌های تعاونی منابع طبیعی در منطقه و کشور
- ایجاد روابط مناسب با ادارات و نهادهای دولتی (منطقه‌ای، شهرستانی، استانی و ملی) و بهره‌مندی از تسهیلات و امکانات دولتی

۹- مدیران شرکت‌های تعاونی

- مدیران در شرکت‌های تعاونی به دو گروه تقسیم می‌شوند: گروه اول: مدیران تصمیم‌گیرنده قانونی شرکت می‌باشند که ارکان شرکت بوده و عبارتند از مجمع عمومی، هیئت مدیره و بازرسان.
- گروه دوم: مدیران اجرایی شرکت می‌باشند که عبارتند از مدیرعامل و مشاوران شرکت تعاونی

نحوه انتخاب یا انتصاب مدیران شرکت‌های تعاونی به دو روش صورت می‌گیرد: انتخاب مدیران گروه دوم یعنی مدیرعامل و مدیریت‌های زیر مجموعه آن، توسط هیئت

مدیره صورت می‌گیرد.

مدیر شرکت تعاونی باید با حوصله اما مصمم، انعطاف‌پذیر و بی‌طرف باشد

برخی مشخصات مدیران گروه اول:

- از بین اعضای شرکت انتخاب شوند و غیر عضو نباشند.
- در امانتداری و تعهدات اخلاقی مشهور باشند.
- محکومیت قانونی نداشته باشند.
- ورشکسته به تقصیر نباشند.
- حتی‌الامکان دارای تحصیلات علمی و فنی مربوطه باشند.
- مدیر، صاحب دانش، فن و هنر مدیریت باشند.

یک مدیر شرکت تعاونی باید: برای پی‌گیری مسائل مالی، حقوقی، اداری و انسانی شایستگی‌های علمی، فنی و اخلاقی لازم را داشته باشد

مشخصات مدیران گروه دوم:

- دارای حسن شهرت در جامعه باشند.
- از بین اعضاء یا خارج از اعضاء شرکت نیز می‌توانند انتخاب شوند.
- ورشکسته به تقصیر نباشند.
- محکومیت‌های قانونی نداشته باشند.
- دارای تحصیلات علمی و تخصصی مربوط باشند.
- در مدیریت مربوطه توانا باشند.

یک مدیر شرکت تعاونی باید مسئولیت‌های خود را:

- در مورد پرسنل
- در مورد وظایف
- در مورد امور اقتصادی
- در مورد امور اجتماعی
- بشناسد و به مسئولیت‌های خود عمل کند یعنی:
- مشاهده کند، قضاوت کند و عمل نماید

۱۰- شرایط عضویت در تعاونی‌های منابع طبیعی

بطور کلی شرایط عضویت افراد در شرکت های تعاونی بر اساس موارد تصویب شده در اساسنامه همان شرکت به تناسب نوع فعالیت و اهداف آن شرکت تعیین می گردد. در شرکت های تعاونی منابع طبیعی با در نظر گرفتن اهداف آنها شرایط عضویت شامل موارد ذیل می باشد:

- داشتن حداقل سن قانونی
- ساکن بودن در حوزه عمل شرکت
- خرید حداقل بهای یک سهم تعیین شده
- داشتن شغل مرتبط با اهداف شرکت (بهره‌بردار، دامدار، کشاورز، مرتعدار و ...)
- تعیین تکلیف وضعیت نظام وظیفه (خدمت مقدس سربازی)

۱۱- نحوه تشکیل تعاونی‌های منابع طبیعی

همانطوری که قبلاً گفته شده از جمع شدن چند نفر که دارای اهداف مشترک هستند با توافق و همفکری یکدیگر، شرکت تعاونی تشکیل می شود. یک شرکت تعاونی در منابع طبیعی از نظر طی مراحل قانونی به شرح ذیل تاسیس می شود.

- ابتدا تعدادی از دامداران و بهره‌برداران بومی جنگل و مرتع ساکن در منطقه که تعدادشان از ۷ نفر کمتر نیست، به عنوان هیئت مؤسس جهت اعلام آمادگی برای تأسیس و تشکیل شرکت تعاونی

منابع طبیعی به اداره تعاون یا سازمان تعاون روستایی شهرستان محل سکونت خود مراجعه می‌کنند. (اگر در شهرستان اداره تعاون نباشد باید به اداره کل تعاون استان خود مراجعه نمایند.)

- اداره تعاون، فرم‌های صورت جلسات و اساسنامه را به آنان تحویل داده و راهنمایی‌های لازم را به عمل می‌آورد.

- هیئت موسس، صورت جلسه مخصوص را تکمیل و امضاء نموده و یک نفر از بین خود را در آن صورت جلسه به عنوان نماینده هیئت مؤسس جهت پیگیری انجام امور تشکیل شرکت انتخاب نموده و صورت جلسه را به همراه تصویر شناسنامه و تصویر مدارک تحصیلی کلیه افراد به اداره تعاون تسلیم می‌نماید.

- نماینده هیئت مؤسس باید یک نسخه از صورت جلسه مذکور را جهت پیگیری اخذ زمین (در صورت نیاز) به اداره منابع طبیعی محل تسلیم نموده و شرایط مبنی بر تعیین میزان عرصه اختصاصی به شرکت و سایر شرایط مربوطه را دریافت نماید و آن را به اداره تعاون تحویل دهد.

- با اطلاع و همکاری اداره منابع طبیعی و آبخیزداری توسط نماینده هیئت موسس، طرح توجیهی (اقتصادی - فنی) تهیه شده و به اداره تعاون تحویل گردد.

- اداره تعاون پس از بررسی مدارک دریافتی، میزان حداقل سرمایه اولیه شرکت را تعیین نموده و طی نامه‌ای به شعبه بانک (حسب درخواست تعاونی) جهت اجازه افتتاح حساب جاری به نام شرکت تعاونی منابع طبیعی در شرف تأسیس را صادر می‌نماید. در این مرحله، اجازه تأسیس شرکت تعاونی به هیئت موسس کتباً اعلام می‌گردد.

- نماینده هیئت موسس با نامه اداره تعاون به شعبه بانک مراجعه و حساب را افتتاح و شماره آن را مشخص می‌نماید. این حساب جاری موقت بوده و هیچکس حق برداشت از آن را نخواهد داشت.

- نماینده هیئت موسس با اعلامیه‌ای کتبی شماره حساب بانک فوق را به کلیه افراد واجد

شرایط عضویت در شرکت تعاونی منابع طبیعی اعم از هیئت موسس و غیره اطلاع داده تا همه افراد متقاضی، حداقل سرمایه اولیه تعیین شده را به حساب مذکور بطور جداگانه واریز و فیش‌های بانکی را به نماینده هیئت موسس تحویل دهند.

- پس از تهیه مدارک لازم و تحویل آنها به اداره تعاون، مجمع عمومی موسس با حضور کلیه افرادی که به حساب جاری بانک، سرمایه اولیه را واریز کرده‌اند با نظارت نماینده اداره تعاون تشکیل شده و در این جلسه با رأی مخفی، هیئت مدیره و بازرسان انتخاب می‌شوند و همچنین اساسنامه شرکت تکمیل و به تصویب می‌رسد. همزمان با این جلسه، صورتجلسه هیئت مدیره جدید مبنی بر انتخاب رئیس هیئت مدیره و نایب رئیس از بین هیئت مدیره و یک نفر مدیرعامل خارج از اعضای هیئت مدیره تهیه و تنظیم می‌گردد و در آن امضاهای قانونی مشخص می‌شود. کلیه صورتجلسه‌های فوق و سایر مدارک در فرمهایی که قبلاً دریافت شده است ثبت می‌شوند و به جز صورتجلسه هیئت مدیره، بقیه مدارک باید توسط هیئت رئیسه مجمع عمومی موسس امضاء شده و نسخه‌ای از مدارک فوق به اداره تعاون تحویل می‌گردد.

- اداره تعاون کلیه مدارک را بررسی نهایی نموده و برای آشنایی اولیه ارکان شرکت (هیئت مدیره و بازرسان) و مدیرعامل به وظایف آینده خود و اداره امور شرکت، آنان را به کلاس‌های آموزشی معرفی کرده و پس از طی دوره آموزشی کوتاه‌مدت، اداره تعاون نسخه‌ای از مدارک تهیه شده را طی نامه رسمی به اداره ثبت اسناد و املاک محل ثبت شرکت ارسال می‌دارد.

بدین ترتیب شرکت تعاونی به ثبت می‌رسد و آگهی تأسیس آن توسط اداره ثبت و روزنامه رسمی کشور صادر و به مدیرعامل و رئیس هیئت مدیره تحویل می‌گردد.

اکنون این شرکت دارای اعتبار قانونی و شخصیت حقوقی بوده و هیئت مدیره می‌توانند طی نامه‌ای همراه با یک برگ آگهی ثبتی و روزنامه رسمی به شعبه بانک مربوطه، مشخصات افرادی را که قانوناً دارای حق امضاء شده‌اند برای دائمی کردن و فعال کردن حساب جاری موقت قبلی معرفی نماید و دسته چک دریافت دارند.

- پس از ثبت شرکت، مدیرعامل که مدیر اجرایی شرکت محسوب می‌شود و هیئت مدیره که نمایندگان منتخب کلیه اعضاء هستند، مسئولیت انجام امور شرکت را بعهدہ گرفته و طبق اساسنامہ و طرحی که قبلاً تهیه و ارائه داده‌اند، موضوع استفاده از تسهیلات بانکی و اخذ وام و سایر مواردی را که در آن طرح پیش‌بینی کرده‌اند را پیگیری نموده و با همکاری اداره تعاون و اداره منابع طبیعی و آبخیزداری نسبت به اخذ وام و اجرای پروژه‌ها و طرح‌های شرکت اقدام می‌نمایند.

۱۲- فعالیت‌های انجام گرفته توسط دفتر ترویج و مشارکت مردمی در حوزه تعاون

پیگیری امور تعاونی‌های منابع طبیعی و آبخیزداری در سازمان جنگل‌ها و مراتع و آبخیزداری به عهده دفتر ترویج و مشارکت مردمی می‌باشد، این دفتر تاکنون فعالیت‌هایی بشرح زیر انجام داده است:

۱-۱۲- مطالعه و ارزیابی عملکرد تعاونی‌ها: به منظور نظارت دقیق برای انجام هرچه

بہتر فعالیت‌های تعاونی‌های منابع طبیعی و آبخیزداری و بررسی وضعیت موجود و شناسائی مسایل و مشکلات تعاونی‌ها با هدف بررسی نحوه شکل‌گیری، وضعیت کنونی، تعداد اعضاء و نوع فعالیت آنها دفتر ترویج و مشارکت مردمی اقدامات ذیل را در این زمینه انجام داده است:

۱- انجام طرح مطالعاتی بررسی وضعیت اقتصادی و اجتماعی تعاونی‌های مرتع در استانهای

فارس و کہگیلویہ و بویراحمد با همکاری دانشگاه تهران در سال ۱۳۷۸

۲- انجام طرح مطالعاتی بررسی نقش تعاونی‌های جنگل‌نشین در حفظ احیاء، توسعه و

بہرہ‌برداری از جنگل‌های شمال کشور با همکاری دانشگاه تهران در سال ۱۳۷۶

۳- آسیب‌شناسی و بررسی وضعیت تعاونی‌های آبخیزداری کشور و ارائه راه‌کارهای اجرایی

جهت بہبود و عملکرد آنها در سال ۱۳۹۱

۴- آسیب‌شناسی و بررسی وضعیت تعاونی‌های مرتعداری کشور و ارائه راه‌کارهای اجرایی

جهت بہبود آنها در سال ۱۳۹۲

۱۲-۲- برگزاری کارگاہ آموزشی برای اعضا و ارکان تعاونی‌ها:

ہر سالہ در سطح استانهای کشور کارگاہ‌های آموزشی با حضور مسئولین سازمان و استانها

و اساتید دانشگاه‌ها و کارشناسان فنی سازمان جنگل‌ها و مراتع و آبخیزداری کشور برگزار و درخصوص موارد ذیل بحث و بررسی بعمل می‌آید:

- قوانین و مقررات درخصوص حفظ، احیاء و بهره‌برداری بهینه از عرصه‌های منابع طبیعی و آبخیزداری
- مسائل و مشکلات موجود در بین اعضا و ارکان تعاونی‌ها
- نحوه استفاده از تسهیلات موجود در صندوق حمایت از توسعه کشاورزی و منابع طبیعی و صندوق حمایت از توسعه منابع طبیعی در استانها بعنوان یکی از لوازم توانمندسازی آنها
- تشکیل اتحادیه تعاونی‌های منابع طبیعی و آبخیزداری در سطح استان
- ساماندهی تعاونی‌ها در جهت تشکیل صندوق تخصصی حمایت از توسعه منابع طبیعی
- بیمه عرصه‌های مرتعی و جنگلی در اختیار تعاونی‌ها و محصولات تولیدی آنها.

کارگاه آموزشی، ترویجی اعضا و ارکان تعاونی‌ها - چهارمحال و بختیاری - شهرستان سبزکوه - سال ۱۳۹۱

۱۲-۳- بازدید از تعاونی‌ها: به منظور تشویق و ترغیب روستائیان و بهره‌برداران از جنگل و مرتع و پیگیری فعالیت‌ها و طرح‌های اقتصادی آنها و ایجاد انگیزه و روحیه بیشتر برای بروز خلاقیت و نوآوری و مشارکت بهره‌برداران منابع طبیعی در برنامه‌ریزیهای توسعه‌ای،

اجتماعی و اقتصادی و بالابردن سطح آگاهی و اطلاعات آنها، در طول سال بازدیدهایی با حضور مسوولین و کارشنان دفتر ترویج و مشارکت مردمی و بهره برداران منابع طبیعی از پروژه‌های موفق در سراسر کشور به عمل می‌آید.

بازدید اعضای تعاونی از جنگل پسته - خراسان رضوی - شهرستان کلات - ۱۳۹۱

۱۲-۴- تهیه بانک اطلاعاتی تعاونی‌های منابع طبیعی و آبخیزداری: باتوجه به اهمیت تعاونی‌های منابع طبیعی و آبخیزداری و لزوم شناسایی این تشکله‌ها در سطح استانها و شهرستانها، بانک اطلاعاتی تعاونی‌های منابع طبیعی (جنگل، مرتع، بیابان، بهره‌برداری از محصولات فرعی، مدیریت منابع جنگلی، آبخیزداری و ...) توسط دفتر ترویج و مشارکت مردمی جهت بهره‌برداری ادارات کل و دفاتر ستادی و سایر سازمانهای ذیربط تهیه گردیده است.

۱۲-۵- شناسایی، انتخاب و معرفی تعاونی‌های نمونه: به منظور ارج نهادن به

زحمات بهره‌برداران از منابع طبیعی، تشویق و ترغیب آنها و ایجاد انگیزه و رقابت سالم در میان تعاونی‌های منابع طبیعی در سراسر کشور، دفتر ترویج و مشارکت مردمی سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور اقدام به شناسائی، انتخاب و معرفی شرکت‌های تعاونی نمونه مرتعداری، جنگلداری، بهره‌برداری از محصولات فرعی جنگل و مرتع، آبخیزداری، صنوبرکاری، بیابانزدائی براساس شاخص‌های فنی اعلام شده از سوی دفاتر تخصصی سازمان و ارائه آن به ستاد انتخاب نمونه کشوری و تقدیر از این نمونه‌ها و ملاقات آنان با مسوولین ذیربط نموده است.

بذرکاری توسط اعضای تعاونی - چهارمحال بختیاری - ۱۳۹۱

۱۳- مسائل و مشکلات موجود تعاونی‌های منابع طبیعی و آبخیزداری کشور:

تعاونی‌ها در حوزه منابع طبیعی و آبخیزداری براساس نیازها و مشکلات بهره‌برداران منابع طبیعی و با هدف لحاظ مسائل اجتماعی و اقتصادی حاکم بر عرصه‌های منابع طبیعی در برنامه‌های احیاء و حفاظت از این عرصه‌ها توسط متولی این امر یعنی سازمان

جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور تشکیل می‌گردد. لذا شناخت این مسائل و مشکلات و اولویت‌بندی آنها از دیدگاه اعضاء و ارکان این تعاونی‌ها که نهایتاً می‌بایست تعاونی‌های مربوطه را به خوداتکایی رسانده و هدایت نمایند بسیار مهم می‌باشد. مطالعات صورت گرفته توسط اساتید دانشگاه و کارشناسان فنی سازمان و بررسی آمار و اطلاعات دریافتی از استانها از سال ۱۳۸۴ تا به حال نشان می‌دهد که حدود ۲۴۷ تعاونی به صورت غیرفعال و یا منحل شده وجود دارد. با توجه به بازدیدها و نشست‌های کارشناسی صورت گرفته با اعضاء و ارکان تعاونی‌ها در سطح کشور علت عمده ناموفق بودن تعاونی‌ها را می‌توان به دلیل مسائل و مشکلات ذیل دانست:

مسائل و مشکلات موجود در تعاونیهای منابع طبیعی:

- عدم توانایی در جذب تسهیلات بانکی و مشکلات ایجاد از سوی بانک‌های عامل و کمبود سرمایه اعضاء تعاونی
- کم سواد و بیسوادی بخش عمده‌ای از بهره‌برداران منابع طبیعی
- عدم پذیرش نوآوریها (پایین بودن پذیرش نوآوریها) و تأکید به کارگیری روشهای سنتی از سوی بهره‌برداران
- لحاظ محدودیت بهره‌برداری از عرصه‌های منابع طبیعی از سوی دولت در زمان خشکسالی و عدم پیش‌بینی معیشت جایگزین
- دوگانگی شرکت‌های تعاونی در استانها در زمینه استفاده از مفاد اساسنامه و دستورالعمل اجرایی تشکیل تعاونی‌ها در وزارت تعاون و سازمان مرکزی تعاون روستایی ایران.
- مشکل اشتغال اعضاء تعاونی: در این زمینه با توجه به مطالعات انجام شده حدود ۶۰٪ از اعضا تعاونیها در کل کشور دارای مشکل اشتغال می‌باشند.
- محدودیت ارائه خدمات عمرانی و رفاهی به اعضاء توسط شرکت تعاونی.
- مهاجرت اعضاء تعاونی‌ها به شهرها و سکونت در شهر.

پیشنهادهای:

- ۱- تشکیل اتحادیه تعاونی‌های منابع طبیعی: قدر مسلم وجود یک اتحادیه می‌تواند به مثابه ابزاری مناسب در انعکاس مسائل و مشکلات عمومی تعاونی‌ها به مجامع تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی عمل نماید. ضمن اینکه اتحادیه تعاونی‌های منابع طبیعی در سطح ملی و استانی ضمن ارتباط با مدیران ذیربط می‌تواند در اخذ آسانتر اعتبارات بانکی و تقسیم بین اعضاء، ساماندهی فعالیت‌های جنبی و تولید محصولات فرعی، بازاریابی و بازار رسانی محصولات، تهیه و توزیع نهاده‌های مورد نیاز تعاونی‌ها و ... نقش موثری ایفاء نماید و عملاً تداوم حیات جمعی تعاونی‌های منابع طبیعی را تضمین نماید. لذا سازمان جنگل‌ها، مراتع و آبخیزداری کشور با اولویت این موضوع را پیگیری و لازم است حمایت، هدایت و نظارت لازم در این خصوص صورت پذیرد.
- ۲- ایجاد مشاغل جایگزین به عنوان مهمترین گزینه در کاستن از فشار بهره‌برداری از عرصه‌های منابع طبیعی و ایجاد اشتغال در بین اعضای تعاونی‌ها می‌باشد.
- ۳- باتوجه به بی‌سودای اکثریت اعضای تعاونی‌ها و ابزار آن بعنوان یک مشکل مهم از سوی اعضاء و ارکان تعاونیها لازم است با ایجاد هماهنگی با سازمان نهضت سوادآموزی دوره‌های ویژه سوادآموزی برای اعضاء برگزار تا زمینه ارتقاء سطح سواد آنها فراهم آید.
- ۴- تشویق و حمایت از طرح‌های موفق مشارکتی اجرا شده در زمینه تعاونی‌های منابع طبیعی و سایر نظام‌های بهره‌برداری.
- ۵- کمک در فراهم کردن به موقع تسهیلات بانکی و اعطای وام برای اجرای طرحها در تعاونی‌ها و هماهنگی در این زمینه با بانکهای عامل
- ۶- ارزیابی و شناسایی دلایل عدم موفقیت در تعاونی‌های منابع طبیعی و آبخیزداری کشور و تلاش در جهت حل آنها.
- ۷- پیگیری لازم درجهت عضویت تعاونی‌های منابع طبیعی و آبخیزداری در صندوق حمایت از توسعه منابع طبیعی که این صندوق می‌تواند تسهیلات کم‌بهره سهل‌الوصول را برای اعضاء تأمین نماید. ۴۹ درصد سرمایه این صندوق توسط دولت و ۵۱ درصد آن توسط تشکل‌ها و تعاونی‌های ذیربط تأمین می‌گردد. این تسهیلات ایجاد مشاغل جایگزین را تسهیل می‌نماید.

منابع و مآخذ:

- ۱- آقاجانی، غ. رضائی م. تعاون و منابع طبیعی. ۱۳۸۲. نشر پونه، ۴۰ ص.
- ۲- بهزادنسب، ج. ۱۳۸۶. درآمدی بر فرهنگ جامع توسعه روستایی. نشر قلمستان هنر. تهران
- ۳- دفتر ترویج و مشارکت‌های مردمی سازمان. ۱۳۹۳. بانک اطلاعات تعاونی‌های منابع طبیعی.
- ۴- دفتر ترویج و مشارکت مردمی ۱۳۹۳. گروه تعاونی‌ها.
- ۵- طراوتی، ح. ۱۳۸۱. اقتصاد زیست محیطی راه حل بحران محیط زیست. نشر هوای تازه. ۳۱۲ ص.
- ۶- نامغ، پ. مدیریت تعاونی‌ها ۱۳۷۷. نشر آروین، تهران. ۱۹۲ ص.
- ۷- وزارت تعاون، معاونت تحقیقات، آموزش و ترویج. دفتر آموزش. ۱۳۸۳. آنچه هیئت موسس باید بداند. نشر پایگان. تهران. ۱۱۶ ص.
- ۸- ویج، داوید. بسوی دنیای تعاون، انستیتو بین‌المللی کودی، دانشگاه سن‌فرانسیس، کانادا، نشریه شماره ۱۳، سازمان مرکزی تعاون روستایی کشور.

- 9- Ahnstrom, J., Hockert, J., Bergea, H., Francis, C., Skelton, P. & Hallgren, L. 2009. Farmers and nature conservation: What is known about attitudes, context factors and actions affecting conservation? Journal of Renewable agriculture and food systems, 24(1), 38- 47.
- 10- Borrini. Feyerabend, G., Kothari, A. and Oviedo, G. 2004. Indigenous and Local Communities and Protected Areas: Towards Equity and Enhanced Conservation. Guidance on policy and practice for Co-managed Protected Areas and Community Conserved Areas. Best Practice Protected Area Guidelines Series No. 11. Gland, Switzerland and Cambridge, UK: IUCN
- 11- Fakoya, E., Agbonlahor, M., Dipcolu, A. 2007. Attitudes of women farmers towards sustainable land management practices in South-Western Nigeria. Journal of Agricultural Sciences, 3 (4), 536- 542.
- 12- Karimzade, K., Gafari, G., Yoneszadejalili, S. 2008. The role of popular participation in watershed management plans and catchment areas. Proceedings of the First International Conference on Water Crisis, Gorgan, Iran, 41- 49. (In Farsi)
- 13- Kottak, C.P. 1991. When People Don't Come First: Some Lessons from Completed Projects. In Putting People First: Sociological Variables in Rural Development., 2nd ed. M. Cernea ed. New York: Oxford University Press. 325 pp.
- 14- Stefano, L. 2010. Facing the water framework directive challenges: A baseline of stakeholder participation in the European Union. Journal of Environmental Management, 91: 1332- 1340.